

Schelde

nieuwsbrief

EEN UITGAVE VAN
HET SCHELDE
INFORMATIECENTRUM
JUNI 1997
JAARGANG 3 NR. 11

IN DIT NUMMER

**BAGGERWERKZAAMHEDEN
EN DE WESTERSCHELDE
HOREN BIJ ELKAAR**

Waarom worden er onderhoudsbaggerwerkzaamheden uitgevoerd en hoe is de kwaliteit van de bagger uit de Westerschelde?

pag. 4

**NATUURHERSTEL
IN DE ZEESCHELDE:
UIT DE STARTBLOKKEN?**

Een bondig overzicht van hoe de resterende slikken en schorren in Vlaanderen beschermd kunnen worden en wat de mogelijkheden voor natuurherstel zijn.

pag. 6

OPINIE

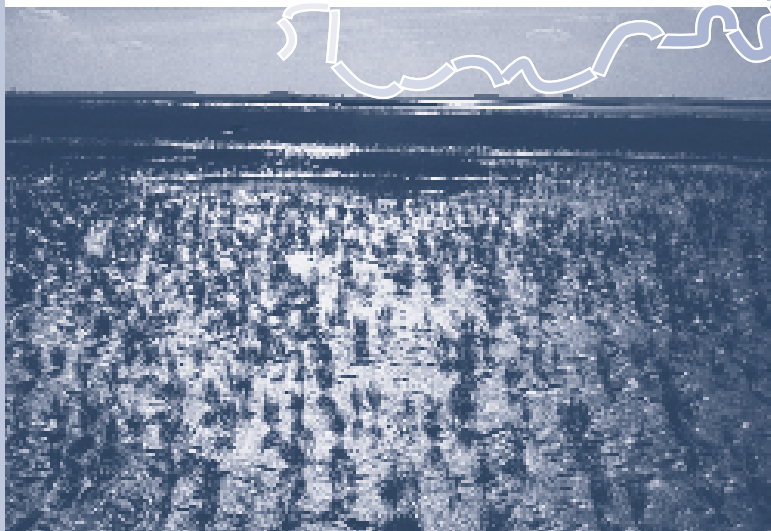
Tweede-Kamerlid Lilypaly motiveert zijn stellingname met betrekking tot de vergunningenwet.

pag. 8

De dynamiek is sterk verminderd en hoogwaterstanden zijn toegenomen

De Westerschelde doorgelicht

De Westerschelde staat al honderden jaren onder sterke invloed van menselijke activiteiten. Voorbeelden daarvan zijn inpolderingen, dijkaanleg, baggeren, de stort van baggerspecie en vaargeulregulering. Hoe staat het nu met de natuurlijkheid van dit deel van het Schelde-estuarium? Het Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ) heeft van Rijkswaterstaat directie Zeeland de opdracht gekregen te onderzoeken en te onderbouwen hoe de toestand van de Westerschelde tot nu toe is veranderd en wat daarvan de oorzaken zijn. Jacques Vroon van het RIKZ in Middelburg is als projectleider verantwoordelijk voor het eindrapport (Westerschelde, stram of struis?). 'Het rapport is een benadering vanuit het systeem. Dat houdt in dat we gekeken hebben naar veranderingen in de morfologie (de vorm van de bodem), het getij en de ecologie. Het feit dat het getij zo snel naar binnendringt, is een nieuw probleem. De Westerschelde zit dan wel in een nauwer jasje, maar het getij blijft toch onveranderd het estuarium binnendringen', aldus Vroon.

GETIJ VERSTERKT

Door inpoldering van veel gebieden in het verleden, zijn de bergingsmogelijkheden voor het water bij hoogwater afgenomen, met als gevolg een afname van de komberging. Dit is het gebied dat per getij met water wordt gevuld. Ook sedimentatie zorgt ervoor dat de komberging afneemt. Dit betekent in principe ook een afname van het getijvolume, de hoeveelheid water die het estuarium in- en uitstroomt. Kortom, de algemene verwachting na het vooronderzoek in 1991 was dat het Schelde-estuarium versneld aan het verlanden is. Vroon: 'In het vooronderzoek hebben we echter alleen gekeken naar het effect van inpolderingen en sedimentatie op de komberging. We hebben gezien dat er ook ontwikkelingen zijn die de komberging hebben doen toenemen, namelijk een toename in getijslag. Deze toename is zo sterk, dat de afname in komberging door de inpolderingen en sedimentatie wordt gecompenseerd. Met andere woorden, de Westerschelde zit dan wel in een nauwer jasje, maar het getij blijft toch onveranderd het estuarium binnendringen. Kan het water niet in de breedte, dan gaat het in de hoogte! Daar komt nog bij dat onder andere door het baggeren en de zeespiegelrijzing het getij ook nog sneller het estuarium is gaan binnendringen. Dit heeft tot gevolg dat de hoogwaterstanden in het estuarium aanzienlijk zijn toegenomen. Bij Bath is een gemiddelde stijging van de

Natuurherstel in de Zeeschelde: uit de startblokken?

De troeven van de natuur in de Zeeschelde (het stuk Schelde-estuarium op Vlaams grondgebied) zijn, in tegenstelling tot wat velen denken, bijzonder groot. De zoetwater-schorren en -slikken vormen immers een unieke habitat met een zeer grote intrinsieke waarde. Nu de waterkwaliteit aan het verbeteren is en er weer vissen in de Schelde zwemmen, is het tijd om na te gaan hoe we de resterende slikken en schorren kunnen beschermen en wat de mogelijkheden voor natuurherstel zijn. In deze bijdrage geven we een bondig overzicht hoe hieraan in Vlaanderen wordt gewerkt.

DE UITVOERING VAN HET SIGMAPLAN: NAAST VEILIGHEID OOK NATUUR

In Schelde Nieuwsbrief 8 is al dieper ingegaan op de uitvoering van het Sigmaphan in Vlaanderen. Sinds de beslissing van de Vlaamse regering in februari 1994 tot het uitvoeren van een Algemene Milieu Impact Studie (AMIS) voor de resterende projecten van het Sigmaphan, exclusief de stormvloedkering, is inmiddels een goede samenwerking tot stand gekomen tussen de 'waterbouwers' enerzijds en de 'leefmilieu-administraties' anderzijds. Voor alle nog uit te voeren nieuwe dijkverzwaringen en de aanleg van overstromingsgebieden worden verschillende alternatieven onderzocht waarbij óf de bestaande natuurwaarden zo weinig mogelijk worden aangetast óf zo veel mogelijk nieuwe natuurwaarden worden gecreëerd.

Dijkbegroeiing.

UITBREIDEN VAN HET SLIKKEN- EN SCHORRENAREAAL

Het uitbreiden van de natuurwaarden bij dijkwerken kan op verschillende manieren gebeuren. In eerste instantie kan in het dijktafud langs de rivierzijde een terras voorzien worden, op de hoogte waar overspoelingsduur en -frequentie schorvorming mogelijk maken. Een dergelijk terras kan zeer smal zijn maar als dit over een grote lengte wordt uitgevoerd, vormt het toch een behoorlijk oppervlak. Deze lange, smalle stroken vormen een belangrijke verbindingzone (ecologische infrastructuur) voor veel organismen. Is er landinwaarts ruimte beschikbaar, dan kan de dijk verder landinwaarts verplaatst worden, waardoor de rivier weer meer ruimte krijgt. Dit verhoogt de komberging en dus de veiligheid en zorgt ook voor het ontstaan van nieuwe slikken en schorren. De aanleg van nieuwe gecontroleerde overstromingsgebieden, zoals in Kruikeke-Bazel-Rupelmonde, biedt uiteindelijk de beste mogelijkheid om de natuurwaarden van het estuarium te verhogen in combinatie met veiligheid. Momenteel worden verschillende projecten uitgewerkt volgens de hier aangegeven principes; en het is te hopen dat de werkzaamheden hieraan nog dit jaar kunnen beginnen.

WAAROM NATUUR? INTEGRAAL WATERBEHEER

Cruciaal is echter dat het herstel van natuurwaarden langsheen het estuarium

gezien wordt als een essentiële stap op weg naar een integraal waterbeheer. Het komt er immers op aan die beheersmaatregelen te gaan nemen die leiden tot een optimalisatie van de verschillende functies van de rivier. Slikken en schorren spelen een belangrijke rol in het Schelde-estuarium. Vooreerst draagt de oppervlakte van de slikken en schorren bij aan de komberging wat de veiligheid gunstig beïnvloedt. Het zijn echter ook gebieden met een hoge biologische productie, wat een gunstige invloed heeft op bijvoorbeeld de visstand. Het is ook op de slikken en schorren dat zich grote hoeveelheden slib kunnen afzetten. Bovendien vormen de slikken en schorren een soort biologisch filter voor het materiaal dat door de rivier wordt aangevoerd en dragen zo in belangrijke mate bij tot het zelfreinigend vermogen. Zo wordt duidelijk dat de natuur langsheen het estuarium een belangrijke bijdrage levert aan diverse functies.

Op initiatief van de Vlaamse regering wordt momenteel het functioneren van de drie componenten van het Schelde-estuarium (water, slik, schor) verder onderzocht in het multidisciplinair project OMES (Onderzoek Milieu Effecten Sigmaphan).

ONDERHOUDSWERKEN: OOK HIER NIEUWE KANSEN VOOR DE NATUUR

Niet alleen bij de aanleg van nieuwe dijken kunnen de natuurwaarden en dus het functioneren van het volledige ecosysteem worden versterkt,

Experiment schorrandverdediging door middel van aanplant van een golf- en stromingbrekende biezenzone (Ruwe Bies).

ook bij onderhoudswerken zijn er veel mogelijkheden. Inderdaad zien we op vele plaatsen sterke erosie aan de schor-oevers. Niets doen zou betekenen dat het schor kan verdwijnen in de golven. Vroeger werd nogal vlug naar de 'harde' maatregelen gegrepen; de oevers werden vastgelegd met stortstenen. Dit is niet alleen landschappelijk 'lelijk' maar verhindert ook de verdere ontwikkeling van het ecosysteem. Momenteel zijn er experimenten aan de gang om, waar mogelijk, de stortstenen te vervangen door vlechtwerk

Alternatieve schorrandverdediging met terrasbouw in wilgenlechtwerk gevlochten tussen perkoenpalen.

met wiepen en wijmen. Hierdoor ontstaan kleine terrassen waartussen slik aanwezig blijft en dus alle leven verder zijn gang kan gaan zonder het risico dat het schor verdwijnt.

DE DIJKEN:

EEN ENORME OPPERVLAKTE

Naast inrichting en beheer van het estuarium zelf zijn er nog de dijken. Langs de Zeeschelde en haar bijrivieren beslaan die een oppervlakte van zo'n 1000 ha! En wel als een aaneengesloten lint in het landschap. Een beheer, gericht op een optimalisatie van de botanische en ornithologische waarden van die dijken, zou een bijzondere bijdrage leveren aan de uitbouw van de ecologische infrastructuur in Vlaanderen. De eerste stappen daartoe worden gezet door de

bestekken voor de onderhoudsaannemers aan te passen (zie afbeeldingen).

HET ECOLOGISCH IMPULSGEBIED SCHELDE-DENDER-DURME

De uitvoering van de hierboven geschetste maatregelen vallen onder de verantwoordelijkheid van de Administratie Waterwegen en Zeewezen (AWZ) – afdeling Zeeschelde van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Maar ook de afdeling Natuur van de Administratie Milieu, Natuur, Land- en Waterbeheer van hetzelfde Ministerie speelt een belangrijke rol in het herstellen van de natuurwaarden langs de Zeeschelde. Immers, eind 1994 ging het Ecologisch Impulsgebied Schelde-Dender-Durme van start. Dit project heeft als doel een gebiedsgericht beleid uit te werken voor het tijgebonden gedeelte van de Schelde op Vlaams grondgebied, de Dender, de Durme en de omgevende valleigebieden. Een eerste realisatie is de oprichting van het Staatsnatuurreservaat 'Slikken en Schorren van Schelde en Durme'. Dit omvat alle buitendijkse gebieden en beslaat zo'n 1300 ha slikken en schorren. Momenteel loopt de onteigeningsprocedure om de gronden te verwerven die nog in han-

den van privé-eigenaars zijn. Met overheidseigenaars zullen beheersovereenkomsten afgesloten moeten worden. Op die manier kunnen we tot een samenhangend geheel van natuurgebieden komen, waar het beheer gericht is op de multifunctionele rol van slikken en schorren binnen het Schelde-estuarium.

DE TOEKOMST: ROOSKLEURIG?

De inspanningen van de overheid zoals hier beschreven, in combinatie met de acties van een aantal private natuurbehoudsorganisaties die actief zijn langs de Zeeschelde, vormen een solide basis voor behoud en ontwikkeling van de natuurwaarden van de Zeeschelde. Toch zal nog heel wat werk nodig zijn voordat we van een echt natuurherstel kunnen spreken. Eerst moet uiteraard de waterkwaliteit verder verbeteren. Vervolgens moet er een natuurherstelplan komen, in combinatie met een eventuele herziening van het Sigmaplan en andere ontwikkelingsplannen zoals voor scheepvaart en recreatie. Een afstemming van Nederlandse en Vlaamse plannen is hierbij essentieel. Dit alles vereist nog veel onderzoek en overleg. Laten we echter toch hopen dat er duidelijke stappen in de richting van een herstel van natuurwaarden worden gezet en dat het spreekwoord 'goed begonnen is half gewonnen' ook voor de Schelde geldt.

Dit artikel is een bijdrage van Patrick Meire.

Nadere informatie:
 Instituut voor Natuurbehoud
 Patrick Meire
 Telefoon +32 (0)2 558 18 20
 Fax +32 (0)2 558 18 05
 e-mail: patrick.meire@instnat.be